

עצים ששווה להכיר

אביגיל הלר

אגרונומית
avigailheller1@gmail.com

ברכיכטון הסלעים בלב העיר

איור 1

שדרה של ברכיכטון הסלעים

העצים מתאפיינים בגזע מעובה דמוי הפסל. דרך רג'ר, באר שבע. צילום: אורן זאבי.

ברכיכטון הסלעים (*Brachychiton rupestris*) או בשמו העממי באנגלית bottle tree, הוא עץ דמוי פסל, הבולט בגזעו המעובה, שדומה לבקבוק רחב ומגיע לקוטר של 2 מטר (איור 1). צבעו של הגזע ירוק, ובמהלך השנים מתפתחת עליו שכבה דמוית שעם. העין נמשכת לנופו המעוגל ולעלוותו המגוונת. העלים צרים וארוכים, וחלק מהם בעלי אונות. צבעם של הפרחים קרם-ורדרד, והם מצויים בקצות הענפים ואינם בולטים לעין. הפירות הם מכוחיות קטנות, גלדניות (נוקשות) ובעלות מקור בראשן (איור 2). מוצא העץ מאוסטרליה, והוא יכול להגיע לגובה של 20 מטר. בישראל הוא מגיע לגובה של 5–10 מטר, ומשמש בעיקר בגינון הציבורי (פינס, 2008). גילו יכול להגיע לכ-150 שנה (National Arboretum Canberra, nd.).

בארץ הוא ניטע בשל יופיו וגזעו דמוי הפסל, וכן בשל הצל שהוא נותן. כמו מינים נוספים בסוג, גם הוא שופע צוף, ויכול לשמש למרעה דבורים. באוסטרליה הילידים האבוריגינים השתמשו בכל חלקי הצמח – זרעים, גבעולים, שורשים וקליפת גזע כמזון לאנשים וחיות (בעיקר בשנות בצורת), וסיבי הגזע שימשו להכנת חבלים ואף לרשתות. הילידים נהגו גם לחצוב בגזע העבה פתחים לאחסון (koorihistory.com, 2017).

איור 3

ברכיטון הסלעים מרים ריצוף
רחוב רבין בגבעתיים. צילום: אורי מאירוביץ.

איור 2

פירות של ברכיטון הסלעים
העצים מתאפיינים בגזע מעובה דמוי הפסל. דרך רג'ר, באר שבע.
צילום: אורן זאבי.

איור 4

ברכיטון הסלעים שבגזעו נפער סדק עמוק
נראה כי הסדק נפער בשל תנאי הסביבה. בית אלעזרי. צילום: פבלו צ'רקסקי.

המין גדל היטב באזורים ללא קרה ובקרקעות מנוקזות, גם אם הן דלות ויבשות, אך לא בקרקעות מלוחות. אם הוא נשתל בקרקעות חרסיתיות, השורשים עלולים להתנפח ו"להרים" ריצוף או אספלט (איור 3). המין גדל בעוצמות אור שונות – משמש ועד צל. תכונה זו מאפשרת לו לגדול בעציץ גם כבונסאי בחללים סגורים. הודות לגזע ולשורשים שאוגרים מים, המין חסכן במים. הוא סובל בעודף השקיה, וניקוז לקוי עלול לגרום לסידוק הגזע, להיווצרות ריקבון ואף להתנוונות.

התבקעות, היסדקות ויצירת ריקבון בגזע מופיעים גם בתנאי עקה קיצוניים נוספים, כמו יובש, קרינה, חום וקור. לעיתים הסדק והבקע אינם מתפתחים לריקבון רך, והעץ יכול להתקיים עם הנזק שנים רבות (איור 4). ניתן לאחות את הסדק או הבקע באמצעות מערכת תמיכה ("אורתופדיה"). כדאי להלבין אותו בעזרת תכשיר אבק (לובן) בצעירותו כדי למנוע היווצרות סדק שהוא תוצאה של פגיעה בגזע, שנגרמת מקרינה ומחום. בכל מיני הברכיטון נשר הפרי מכיל זרעים צהבהבים המכוסים בשערות צורבניות, והן עלולות לצרוב את העור והעיניים. מסיבה זו איסוף הזרעים נעשה עם כפפות.

איור 6

ברכיטון הסלעים

בית חנו, 2012. צילום: אביגיל הלר.

איור 5

שדרה מרהיבה של ברכיטון הסלעים באי תנועה

רחוב עקיבא, רעננה, 2013. צילום: אביגיל הלר.

בארץ נפוצים גם מיני עצי ברכיטון נוספים, הבולטים בפריחתם. ברכיטון דו-גוני (*B. discolor*) מאופיין בפעמוני פריחה גדולים למדי וורודים, וברכיטון אדרי (*B. acerifolius*) הוא בעל פרחים אדומים שופעים ובולטים. מינים שפריחתם צנועה יותר, הם ברכיטון אוסטרלי (*B. australis*) שיש לו פרחים בצבע לבנבן או קרם-ירוק, וברכיטון צפצפתי (*B. populneus*) שפעמוניו בצבע קרם-ירקרק עם ניקוד אופייני בצד הפנימי. נשר הפרחים הצבעוני שלהם יוצר במקומות פתוחים מרבדי פריחה משובבי נפש. עלי שלושת המינים הראשונים גדולים ובעלי אונות, ואילו לברכיטון הצפצפתי עלים מגוונים – דמויי ביצה, דמויי לב או בעלי אונות.

המין נשתל על ידי עיריות בכל רחבי הארץ, וגדל גם במושבים, בקיבוצים ובגנים בוטניים, בעיקר כפרטים בודדים. פרטים מרשימים של ברכיטון הסלעים נפוצים במרחב העירוני, למשל באיי תנועה ובכיכרות (איור 5), בהתיישבות העובדת (איור 6) ובגנים בוטניים (כמו בחוות נוי, שבעמק חפר).

מקורות

koorihistory.com. 2017. Kurrajong (Brachychiton) – Traditional Aboriginal usage, food and technology.
<https://koorihistory.com/kurrajong>

פינס, נ. 2008. עצי נוי בישראל. הוצאה עצמית.

National Arboretum Canberra. Nd. Brachychiton populneus.
<https://www.nationalarboretum.act.gov.au/living-collections/forests-and-trees/forest-79>. Viewd 7 March, 2026.